

Οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των Τσιγγανόπαιδων Πεδίο έρευνας η Αιτωλοακαρνανία - Διαπολιτισμική προσέγγιση

Σταυρόπουλος Στ., Δάσκαλος
Τσώλος Ι., Δάσκαλος

Περίληψη

Στο διεθνή και ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό διευρυμένο εκπαιδευτικό χώρο, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η επισήμανση και η μελέτη αντιμετώπισης των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών, ευαίσθητων ομάδων του μαθητικού πληθυσμού. Η εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών, των αλλοδαπών παιδιών, των παλιννοστούτων, των υπερτερούντων ή μειονεκτούντων σωματικά, διανοητικά, κοινωνικο – οικονομικά, των πλανόδιων και των Τσιγγανόπαιδων, ανήκουν σ' αυτές τις ομάδες υψηλής εκπαιδευτικής προτεραιότητας. Η διαπολιτισμική προσέγγιση μιας γνήσια δημοκρατικής και μαθητοκεντρικής – συνεργατικής παιδαγωγικής, θέτει στο κέντρο του εκπαιδευτικού μας ενδιαφέροντος τις ιδιαιτερότητες αυτών των παιδιών, με κύριο στόχο τη μεγιστοποίηση της κατανόησής τους και τον εμπλουτισμό των παιδαγωγικών και διδακτικών μας ενεργειών μέσα από το «διαφορετικό» τους. Αυτό ακριβώς το στοιχείο τους, αποτελεί και τη γονιμότερη πρόκληση ανάπτυξης όλων μας (εκπαιδευτικών, μαθητών / τριών, γονιών κ.λ.π.), μέσα σ' ένα σχολείο και σχολικό περίγυρο ανοιχτό για όλα τα παιδιά που φοιτούν σ' αυτό. Στο χώρο της εκπαίδευσης χρειάζεται ιδιαίτερα να ληφθεί μέριμνα ευαισθησίας των εκπαιδευτικών για το διαφορετικό αξιακό τους σύστημα και για μια αλληλο – εμπλουτιστική, αργή, χαλαρή και συγχρόνως δημιουργική εναρμόνισή τους στο σχολικό κι ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Πιστεύω, ότι σήμερα, έχει έρθει το πλήρωμα του χρόνου, όπου το ζήτημα των Τσιγγάνων δεν θα είναι πια κάτι που κρύβεται βαθιά πίσω από διάφορες δικαιολογίες και μικροπολιτικό – κοινωνικά συμφέροντα, αλλά θα αναδυθεί στην επιφάνεια της παγκόσμιας, ευρωπαϊκής και ελληνικής πραγματικότητας, ζητώντας τη λύση που του αρμόζει. Στα πλαίσια αυτά, είναι σαφές, ότι ο στόχος της διεύρυνσης της φοίτησης των Τσιγγανόπαιδων στο σχολείο δεν είναι

δυνατόν να πραγματοποιηθεί αν δεν γίνουν αλλαγές στο επίπεδο της εκπαιδευτικής υποδομής, της οργάνωσης του σχολείου, των αναλυτικών προγραμμάτων, των σχολικών εγχειριδίων, της εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και βεβαίως στο επίπεδο των εκπαιδευτικών πρακτικών. Ωστόσο, για να υπάρξει και θεματική αλλαγή στην εκπαίδευση των Τσιγγανόπαιδων, απαιτείται περισσότερη έρευνα για την εξέταση όλων των επιμέρους παραγόντων που συμβάλλουν στην καλύτερη εκπαίδευση αυτών των παιδιών και στη δραστική μείωση του αναλφαβητισμού στην ομάδα αυτή.

Εισαγωγή

«Το πρόβλημα»

Η σχέση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα και στις κοινωνικές διακρίσεις – τον κοινωνικό αποκλεισμό και το ρατσισμό – είναι διπλή: το εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να λειτουργεί ως παράγοντας κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης παιδιών ειδικών ομάδων και μειονοτήτων, μπορεί όμως να λειτουργεί και ως ισχυρός μηχανισμός αποκλεισμού.

Η πιο γνωστή και πιο κραυγαλέα μορφή εκπαιδευτικού ρατσισμού, είναι ο επίσημος αποκλεισμός τμημάτων του πληθυσμού από το σχολείο.

Σύμφωνα με τους πανεπιστημιακούς,¹ ο αποκλεισμός εμφανίζεται σε μια από τις τρεις παρακάτω φάσεις της εκπαιδευτικής διαδρομής του παιδιού:

Παιδιά ειδικών ομάδων, μένουν σε μεγάλο ποσοστό από την αρχή εκτός σχολείου.

Παιδιά ειδικών ομάδων, περιθωριοποιούνται σε μεγάλο ποσοστό μέσα στο σχολείο και οδηγούνται έτσι στη σχολική αποτυχία και πολύ συχνά στην πρόωρη διακοπή της φοίτησής τους.

Παιδιά ειδικών ομάδων, καταφέρνουν σε ελάχιστο ποσοστό να περάσουν με επιτυχία ολόκληρο το φάσμα της εκπαίδευσης και να πάρουν μέρος στις διαδικασίες κοινωνικής κινητικότητας.

Μπορούμε, πράγματι, να ισχυριστούμε ότι το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί ως παράγοντας κοινωνικού αποκλεισμού και στις τρεις φάσεις και για την ομάδα των Τσιγγάνων.

1. Η εκπαίδευση στην Αιτωλοακαρνανία

Η διαρκής μετακίνηση, ο αγώνας για την επιβίωση σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, δυσκολεύουν την ένταξη των Τσιγγάνων στο σχολείο. Ο αποκλεισμός από την εκπαίδευση, συνεπάγεται αποκλεισμό από το σύστημα απασχόλησης και οδηγεί στη διεκδίκηση ενός διαφορετικού τρόπου ζωής. Είναι αυτονόητο, βέβαια, ότι το σχολικό σύστημα που ακολουθείται δεν ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες της ομάδας (έλλειψη γραπτού λόγου, συνεχής μετακινήσεις). Τα Τσιγγανάκια, όσο κι αν προσπαθήσουν, τελικά δεν παραμένουν στα σχολεία και εγκαταλείπουν την εκπαίδευση από τα πρώτα χρόνια του Δημοτικού σχολείου έχοντας άγνοια της Ελληνικής γλώσσας.

2. Η έρευνα - Το δείγμα - Η μέθοδος - Τα μέσα συλλογής των ερευνητικών δεδομένων - Η διαδικασία

Σύμφωνα με την έρευνα² που κάναμε στα Δημοτικά σχολεία του Νομού Αιτωλοακαρνανίας όπου φοιτούν Τσιγγανόπαιδα, διαπιστώσαμε και αναφέρουμε εισαγωγικά ότι:

Παρατηρείται μικρό ποσοστό φοίτησης 30 – 35%, ελλιπής παρακολούθηση και συχνές διαρροές, δυσκολία προσαρμογής στο σχολικό πρόγραμμα, δυσκολία παρακολούθησης και αφομοίωσης των μαθημάτων, καμιά επαφή με το λόγο (κυρίως το γραπτό) έξω

1. Δ. Κογκίδου, Ε. Τρέσσου, Μυλωνά, Γ. Τσιάκαλο (Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

2. Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο του 2001, μέχρι το Φλεβάρη του 2003. Επισκεφτήκαμε τα Γραφεία Εκπαίδευσης του Νομού, τα Δημοτικά Σχολεία που φοιτούν Τσιγγανόπαιδα και συνομιλήσαμε με προϊστάμενους, διευθυντές σχολείων, δασκάλους, και ειδικά με τους δασκάλους των τάξεων με Τσιγγανόπαιδα. Τα αριθμητικά στοιχεία είναι παρμένα απ' τα Μητρώα εγγραφής, των Δημοτικών σχολείων.

από το σχολείο, απορριπτική στάση – σε μικρό ή μεγάλο βαθμό – των συμμαθητών και των γονέων προς τους Τσιγγάνους. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν λαμβάνει υπόψη τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και πολλές φορές οι ίδιοι οι δάσκαλοι δεν είναι σωστά προετοιμασμένοι.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφέρω περισσότερα στοιχεία για την εκπαίδευση των Τσιγγανόπαιδων στα σχολεία του νομού Αιτωλ/νίας.

Στο Αγρίνιο όπου υπάρχει και η μεγαλύτερη κοινότητα Τσιγγάνων, από τα 500 περίπου παιδιά σχολικής ηλικίας, είναι γραμμένα στα σχολεία της πόλης περίπου 150.

Απ' αυτά, τα 40 είναι γραμμένα σε διάφορα σχολεία της πόλης ενταγμένα στις κανονικές τάξεις.

Τα 20 φοιτούν στο 1^ο Δ.Σ. Αγίου Κωνσταντίνου ενταγμένα και αυτά στις κανονικές τάξεις. Όμως στο συγκεκριμένο σχολείο, λειτουργεί προπαρασκευαστικό τμήμα παράλληλα με τις κανονικές τάξεις. Στο τμήμα αυτό γίνεται ενισχυτική διδασκαλία στο μάθημα της Γλώσσας, 9 ώρες την εβδομάδα. Παρακολουθούν, όσα απ' τα Τσιγγανόπαιδα έχουν ανάγκη.

Επίσης έχει καθιερωθεί η κάρτα φοίτησης με την οποία μπορούν να φοιτήσουν σε άλλα σχολεία της χώρας όταν οι γονείς τους μετακινούνται για δουλειές.

Ανά τάξη φοιτούν ως εξής:

A' = 6, B' = 3, Γ' = 3, Δ' = 3, E' = 1 και ΣΤ' = 4.

Τα 90 είναι γραμμένα στο 13^ο Δ.Σ. που βρίσκεται στη γειτονιά που ζουν οι περισσότεροι Τσιγγάνοι. (Αϊ - Βασιλιώτικα). Στο συγκεκριμένο σχολείο τα Τσιγγανόπαιδα αποτελούν το 50% του συνολικού αριθμού των μαθητών. Το υπόλοιπο είναι «λευκά» και παιδιά αλλοδαπών.

Το σχολείο λειτουργεί μ' αυτή τη μορφή από το 1980. Θα τολμούσα να πω ότι αποτελεί ό,τι καλύτερο – για την εκπαίδευση των Τσιγγάνων – σ' ολόκληρο το νομό Αιτωλοακαρνανίας «υπό τας παρούσας συνθήκας».

Η οργάνωση και η λειτουργία του σχολείου όσον αφορά τους Τσιγγανόπαιδες είναι η εξής: Όσα απ' τα Τσιγγανάκια έχουν φοιτήσει κανονικά στο νηπιαγωγείο, γράφονται στην Α' τάξη μαζί με τ' άλλα παιδιά. Απ' αυτά όσα παρακολουθούν «κανονικά» και μαθαίνουν τα βασικά προβιβάζονται στις επόμενες τάξεις και αρκετά απ' αυτά παίρνουν απολυτήριο Δημοτικού.

13^ο 12/θέσιο Δ.Σ. Αγρινίου

Εγγραφέντες μαθητές – Σχολ. Έτος 2001 – 02

Τάξη	Σύνολο μαθητών	Τσιγγανόπαιδα
A'	42	28
B'	30	16
Γ'	33	18
Δ'	27	12
E'	18	7
ΣΤ'	27	8
Σύνολο	177	89

Πηγή: Διεύθυνση 13^{ου} Δ. Σ. Αγρινίου

Εντύπωση προκαλεί ο φθίνων – στις μεγάλες τάξεις – αριθμός των Τσιγγάνων μαθητών. Όπως μας εξήγησε ο διευθυντής του σχολείου, αυτό συμβαίνει γιατί, όταν τα παιδιά μεγαλώνουν και αφού μάθουν τα βασικά (Ανάγνωση – Γραφή – Μαθηματικά), τα σταματούν οι γονείς τους απ' το σχολείο, είτε για να τα πάρουν μαζί τους στις δουλειές, τα αγόρια, είτε για να τα παντρέψουν, τα κορίτσια.

Επίσης στο ίδιο σχολείο λειτουργεί προπαρασκευαστικό τμήμα διαφόρων ηλικιών και τάξεων. Εδώ φοιτούν Τσιγγανόπαιδα απ' όλες τις τάξεις που έχουν γλωσσικά προβλήματα και προετοιμάζονται για την ένταξή τους στις κανονικές τάξεις,

σύμφωνα με την ηλικία τους. Η προσφορά αυτού του τμήματος είναι πολύ σημαντική και αυτό το αναγνωρίζουν όλοι οι δάσκαλοι του σχολείου.

Ακόμη στον ίδιο χώρο λειτουργεί και ειδική τάξη, μόνο με Τσιγγανόπουλα. Στην τάξη αυτή φοιτούν παιδιά που εμφανίζουν μεγάλη συχνότητα απουσιών και διδάσκονται Γλώσσα και Μαθηματικά. Το κάθε μάθημα διαρκεί περίπου μία εβδομάδα. Συνεχίζοντας παραθέτω συμπληρωματικά κάποια στοιχεία για τη φοίτηση των Τσιγγανόπαιδων στο 13^ο Δ.Σ. Αγρινίου. Το χειμώνα φοιτούν περισσότεροι μαθητές. Αντίθετα το φθινόπωρο και την άνοιξη απουσιάζουν πολλά, λόγω εργασιών των γονέων τους.

Η ηλικία των μαθητών είναι μεταξύ 7 και 16 ετών. Απολυτήριο παίρνει το 1/3 αυτών, για τους λόγους που αναφέρουμε πιο πάνω.

Σοβαρά προβλήματα μεταξύ των παιδιών αυτών και των «Μπαλαμό» δεν υπάρχουν. Αντίθετα δημιουργούνται μεγάλες προστριβές μεταξύ των ίδιων των Τσιγγανόπαιδων και ειδικά μεταξύ των φατριών που είναι χωρισμένες οι οικογένειές τους.

Επίσης ο σύλλογος «Γονέων και Κηδεμόνων» μόνο μικροπροβλήματα δημιουργεί στο Σχολείο που αντιμετωπίζονται.

Όσον αφορά τους δασκάλους του συγκεκριμένου σχολείου, είναι ευχαριστημένοι από την παραμονή τους στο σχολείο και αρκετά ευχαριστημένοι από την απόδοση των μαθητών (Τσιγγανόπαιδων).

Θα πρέπει να τονισθεί ότι στο παραπάνω σχολείο από το 2003 λειτουργούν μουσικά εργαστήρια, στα πλαίσια του προγράμματος του ΥΠΕΠΘ «Ένταξη Τσιγγανόπαιδων στο Σχολείο».³

Στο δήμο Αιτωλικού τα Τσιγγανόπαιδα που φοιτούν στα Δ.Σ. είναι περίπου 50. Από αυτά τα 25 είναι γραμμένα στο 1^ο και 3^ο Δ.Σ. της πόλης. Τα υπόλοιπα φοιτούν στο 2^ο Δ.Σ. της ίδιας πόλης. Στο σχολείο αυτό από το Σχ. Έτος 2001 – 2002 λειτουργεί ειδική τάξη με Τσιγγανόπαιδα όπου φοιτούν 25 παιδιά, ηλικίας 6 – 15 ετών. Η τάξη αυτή έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με την αντίστοιχη στο 13^ο Δ.Σ. Αγρινίου. Δηλαδή τα Τσιγγανόπαιδα παρακολουθούν 5/ωρο καθημερινό πρόγραμμα και όταν μάθουν τα «βασικά», εγγράφονται στις κανονικές τάξεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα 6 τελευταία χρόνια δεν πήρε κανένα Τσιγγανόπουλο απολυτήριο Δημοτικού.

Εδώ υπάρχουν αρκετά προβλήματα, που οφείλονται κατά κύριο λόγο στο μεγάλο αριθμό των μαθητών στην ειδική τάξη (25 μαθητές).

Στο Μεσολόγγι τα πράγματα είναι πιο «τραγικά» για τα Τσιγγανόπουλα. Πολύ λίγα παιδιά είναι γραμμένα στα σχολεία της πόλης και συγκεκριμένα στο 5^ο και 3^ο Δ.Σ.

Από τα 20 περίπου παιδιά που είναι γραμμένα ελάχιστα παρακολουθούν κανονικά. Οι εκπαιδευτικοί των παραπάνω σχολείων είναι γενικά δυσαρεστημένοι από την συμπεριφορά των Τσιγγάνων και κατ' επέκταση των παιδιών τους, γεγονός που μπορεί να οφείλεται εν μέρει, στις σχέσεις τοπικής αυτοδιοίκησης και Τσιγγάνων. Στο δήμο Ναυπάκτου, όσον αφορά την εκπαίδευση των Τσιγγανόπαιδων, τα πράγματα είναι λίγο συγκεχυμένα.

Τα Τσιγγανόπαιδα φοιτούν σε 3 σχολεία της πόλης. Στο 3^ο Δ.Σ. είναι γραμμένα 15 παιδιά σε διάφορες τάξεις. Εδώ οι δάσκαλοι είναι πολύ δυσαρεστημένοι απ' τα παιδιά αυτά. Επίσης φοιτούν 16 παιδιά στο 6^ο Δ.Σ. και 2 στο 4^ο Ναυπάκτου, ενταγμένα και αυτά στις κανονικές τάξεις.

Απεναντίας στο 8/θέσιο Δ.Σ. Αντιρρίου φοιτούν 6 Τσιγγανόπαιδα στα οποία παρέχεται ενισχυτική διδασκαλία με πολύ καλά αποτελέσματα. Οι δάσκαλοι είναι πολύ ευχαριστημένοι από την παρουσία και την απόδοση των μικρών Τσιγγάνων.

Στην περιοχή του δήμου Οινιαδών τα Τσιγγανόπουλα φοιτούν στο 2^ο 9/θέσιο Δ.Σ. Νεοχωρίου. Εδώ λειτουργεί ειδική τάξη για τα παιδιά αυτά, καθώς επίσης και πολλά απ' αυτά τα παιδιά φοιτούν στις κανονικές τάξεις.

3. Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Φ.Π.Ψ., κέντρο Διγλωσσίας και Πολιτισμικής ετερότητας. Υπεύθυνος προγράμματος: Παν. Παπακωνσταντίνου, Καθηγητής.

Στην ειδική τάξη είναι γραμμένα 19 παιδιά (6 αγόρια και 13 κορίτσια) από 7 μέχρι 11 ετών. Διδάσκονται όλα τα μαθήματα της πρώτης τάξης με ποσοστό φοίτησης που κυμαίνεται ανάλογα με την εποχή. Τελειώνοντας η σχολική χρονιά, όσα απ' αυτά έχουν σχετικά καλές επιδόσεις, γράφονται στις κανονικές τάξεις ανάλογα με την ηλικία τους. Κάποια άλλα επαναλαμβάνουν τη φοίτηση στην πρώτη τάξη.

Σύμφωνα με στοιχεία του Σχολείου, το ποσοστό Τσιγγάνων μαθητών που παίρνουν απολυτήριο Δημοτικού, ανέρχεται στο 15% αυτών που γράφτηκαν στην Πρώτη τάξη. Σοβαρά προβλήματα στο σχολείο δεν δημιουργούν τα Τσιγγανόπαιδα. Οι δάσκαλοι και τα άλλα παιδιά αντιμετωπίζουν θετικά τους μικρούς Τσιγγάνους. Ο Σύλλογος «Γονέων και Κηδεμόνων» του σχολείου συμπαραστέκεται οικονομικά και ηθικά στα Τσιγγανόπαιδα και στις οικογένειές τους.

Στα σχολεία των Δήμων Αμφιλοχίας και Βόνιτσας φοιτούν πολύ λίγα Τσιγγανόπαιδα, διάσπαρτα σε διάφορα σχολεία των παραπάνω δήμων. Τέλος στην Προσχολική Αγωγή και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, η παρουσία των Τσιγγανόπαιδων είναι σχεδόν ανύπαρκτη.⁴

3. Συμπεράσματα - Διαπιστώσεις

Τα συμπεράσματα απ' την εκπαίδευση που παρέχεται στα Τσιγγανόπαιδα στο Νομό Αιτωλ/νίας είναι τα παρακάτω:

Γίνονται φιλότιμες προσπάθειες εκ μέρους των φορέων εκπαίδευσης, για να μειωθεί ο αναλφαβητισμός σ' αυτή την ευαίσθητη και ευπαθή κοινωνική ομάδα. Όμως τα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά. Αυτό οφείλεται εν μέρει και στους ίδιους τους Τσιγγάνους (τρόπος ζωής – νοοτροπία – δυσπιστία). Όμως και η εκπαίδευση που παρέχεται σ' αυτά τα παιδιά δεν μπορούμε να πούμε πως είναι η ενδεικνυόμενη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα σχολικά βιβλία, που δεν περιλαμβάνουν στην ύλη τους σχεδόν κανένα θέμα που ν' αναφέρεται σ' αυτή την ομάδα. Ακόμη, η παντελής επιμόρφωση των δασκάλων που αναλαμβάνουν τις τάξεις με Τσιγγανόπαιδα, πάνω στη γλώσσα, τη ιστορία, την κουλτούρα, τα ήθη και έθιμα αυτών των ανθρώπων.

Είναι γεγονός ότι όλοι, μετά τον πρώτο χρόνο εργασίας, θέλουν να φύγουν απ' αυτές τις τάξεις. Η παρουσία των Σχολικών συμβούλων σ' αυτές τις τάξεις είναι «διακοσμητική», γιατί μόνο λόγια «παρηγοριάς» προσφέρουν στους δασκάλους, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να τους παράσχουν σωστή ενημέρωση και πραγματική στήριξη, διότι και αυτοί δεν έχουν ενημερωθεί δεόντως.

Δεν υπάρχει ενημέρωση στις ίδιες τις οικογένειες των Τσιγγάνων για τα οφέλη που θα μπορούσε να προσφέρει το σχολείο στα παιδιά τους.

Βέβαια σ' ορισμένες περιοχές του Νομού τα πράγματα είναι καλύτερα. Τα Τσιγγανόπαιδα έχουν προσαρμοστεί αρκετά στο σχολικό περιβάλλον και είναι περισσότερο αποδεκτά από τους συμμαθητές τους. Ίσως αυτό να οφείλεται στο ότι σ' αυτές τις περιοχές, οι Τσιγγάνοι ζουν μόνιμα και έχουν κατοχυρωθεί επαγγελματικά, με αποτέλεσμα να έχουν προσαρμοστεί στο κοινωνικό περιβάλλον και να έχουν γίνει αποδεκτοί. Κατ' επέκταση και τα παιδιά τους έχουν προσαρμοστεί στο σχολικό περιβάλλον, αφού το σχολείο ως θεσμός δεν μπορεί να απομονωθεί από την υπόλοιπη κοινωνία.

4. Διαπολιτισμική προσέγγιση

Παρατηρώντας τα παιδιά των Τσιγγάνων στο σχολείο και τη ζωή, μένει κανείς κατάπληκτος μπροστά στις φυσικές και εν δυνάμει αρετές τους. Αυτά τα παιδιά με τα ολάνοιχτα καρδιακά μάτια κραυγάζουν σε όλους μας τη «συναισθηματική τους νοημοσύνη» θυμίζοντάς μας τις ρίζες της ζωής για τη ζωή.

4. Ορισμένα Τσιγγανόπαιδα φοιτούν μόνο στο 13^ο Νηπιαγωγείο Αγρινίου.

Περισσότερο κοντά στη φύση από κάθε άλλο παιδί, το Τσιγγανάκι, διακρίνεται με όλα εκείνα τα αρχέγονα κι αναλλοίωτα χαρακτηριστικά της «ευγενικής ανθρώπινης φύσης» πριν τον κατακερματισμό και τον αφανισμό της:

Ανυπεράσπιστα και, όμως, ιδιαίτερα δυναμικά. Αθώα και πονηρά. Συχνά φτωχά κι, όμως, τόσο πλούσια σε ξεχωριστό μεγαλείο... Μας κοιτάζουν και μας αποκαλύπτουν θαμμένους ποιητικούς θησαυρούς, πονεμένα ανθρώπινα μοιρολόγια, ακράτητες χαρές, μεγάλες λύπες, εικόνες πανανθρώπινων πανηγυριών γύρω από τις φωτιές μιας παγκόσμιας κι αξεπέραστης αδελφοσύνης.

Αγαπώντας τα, σε πλησιάζουν, τα κερδίζεις ολόψυχα, τα αναγνωρίζεις, τα σέβεσαι, σε κατακτούν. Γύρω στη γειτονιά, μέσα στη τάξη, μπεινοβγαίνοντας στα μαγαζιά καταγής στην αυλή τους, παίζουν κι εσύ τα ανακαλύπτεις.

Στην αρχή σε εντυπωσιάζουν τα έμφυτα ταλέντα τους: Η ευελιξία τους, η πλούσια και δημιουργική τους φαντασία, η μεγάλη αγάπη και κλίση τους για την κίνηση, το ρυθμό, τη μελωδία, τη φύση, το χρώμα. Η πρωτόγονη σχέση τους με το χορό. Η εξαιρετικά ανεπτυγμένη μαθηματική τους σκέψη. Η δραστηριότητα και η δημιουργικότητά τους. Οι χειροτεχνικές και αθλητικές τους ικανότητες. Η ιδιότυπη κοινωνικότητά τους και η υψηλή τους ηθικότητα. Οι ηγετικές τους ικανότητες. Η πρωτοτυπία και η ανεξαρτησία τους. Το πάθος τους για την ελευθερία και η ανεπτυγμένη τους αυτονομία. Η έντονη διαισθητικότητά τους και ο σκεπτικισμός τους. Πολλές φορές η εριστικότητα και η ευγλωττία τους. Το πλούσιο επίσης χιούμορ τους σε συνδυασμό με την ωριμότητα και την υψηλή τους αντιληπτικότητα. Η αγάπη τους για τη λεπτομέρεια σε αρμονία με τη μεγάλη τους πρακτικότητα. Η παρορμητικότητά τους, αλλά συγχρόνως και η αυτοπειθαρχία τους. Τα πλούσια ενδιαφέροντά τους και η τόσο διαφοροποιημένη γενικά σκέψη τους...

Φορείς ενός πολιτισμού που διατηρήθηκε με την προφορική παράδοση ανάμεσα στις γενιές, τις χώρες και τους αιώνες, αποτελούν ένα ξεχωριστό ανθρώπινο δυναμικό, που αξίζει να διατηρήσει το ύφος και το ήθος του για το καλό όλων μας. Στο χώρο της εκπαίδευσης χρειάζεται ιδιαίτερα να ληφθεί μέριμνα ευαισθησίας των εκπαιδευτικών για το διαφορετικό αξιακό τους σύστημα και για μια αλληλο – εμπλουτιστική, αργή, χαλαρή και συγχρόνως δημιουργική εναρμόνιση τους στο σχολικό κι ευρύτερο κοινωνικό χώρο.

Το σπίτι τους συχνά αναπαράγει το τσαντίρι: είναι ανοικτό, κάθονται ή κοιμούνται καταγής, περπατούν ξυπόλυτα. Η εργασία δεν μπορεί να είναι γι' αυτά αυτοσκοπός. Επιθυμούν μια δουλειά που θα είναι συγχρόνως ψυχαγωγία και ξεκούραση. Απεχθάνονται τα συγκεκριμένα ωράρια ή τους ίδιους συνέχεια τύπους και έτσι αργούν στη σχολική προσέλευση, βαριούνται συχνά στην τάξη.

Ενδιαφέρονται για τη χαρά κι απόλαυση της ζωής και κυρίως της στιγμής. Αξιολογούν το «πόσα ξοδεύεις» και όχι το «πόσα κερδίζεις». Η γλώσσα τους, η Ρομανί, είναι προφορική γι' αυτό δυσκολεύονται με τα γραπτά σύμβολα.

Δεν μπορούν να καθίσουν για πολύ ήσυχα ή ακίνητα, γιατί μεγαλώνουν μέσα σε πολυθόρυβα γλέντια και γαμήλιες τελετές, χωρίς καταναγκασμούς. Ανατρέφονται, επίσης, με ιδιαίτερους ηθικούς κώδικες που τα οδηγούν σε μια πρώιμη, ιδιότυπη πολλές φορές, κοινωνικοποίηση.

Έτσι, οι μικροαπάτες είναι ένα επίτευγμα εξυπνάδας και ωριμότητας γι' αυτά τα παιδιά και πόσοι λίγοι αλήθεια από το σχολικό τους περίγυρο το αντιλαμβάνονται...

5. Προτάσεις

Σκιαγραφώντας το «ιδιαιτέρο» και «διαφορετικό» τους, στοχεύουμε πρωταρχικά στην ευαισθητοποίησή μας και στη φροντίδα μας για ανάλογες παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις.

Προτείνουμε:

Αρχικά η βαθμολογία, όπου αποτελεί πρόβλημα γι' αυτά τα παιδιά, προτείνουμε να καταργηθεί. Τη θέση τους να πάρει η τόνωση του αυτοσυναισθήματος των Τσιγγανόπαιδων.

Η σχολική τους επιτυχία, που τόσο έχουν ανάγκη όπως όλα τα παιδιά του σχολείου, να μην είναι οπωσδήποτε απόρροια συσσώρευσης πληροφοριών και αναμετάδοσής τους ή αποτέλεσμα μελέτης ή έγγραφης δημιουργίας. Αναλυτικά προγράμματα που θα περιέχουν και στοιχεία της κουλτούρας των Τσιγγάνων. Το ωρολόγιο πρόγραμμα θα πρέπει να είναι χαλαρό και προσαρμοσμένο στον τρόπο ζωής τους.

Στο σύγχρονο σχολείο τα ιδιαίτερα ταλέντα τους αξιοποιούμενα κατάλληλα στα μαθηματικά, τη μουσική, το χορό, τον αθλητισμό, το θέατρο, τις χειροτεχνίες, τα πειράματα, την αισθητική και διακοσμητική, σε ό,τι δημιουργικό, πρωτότυπο, πρακτικό και λαογραφικά παραδοσιακό, θα τους οδηγήσει οπωσδήποτε στην καλή επίδοση, απόδοση, αποδοχή και σχολική επιτυχία.

Είναι ό,τι ακριβώς έχουν ανάγκη για να διατηρήσουν και να αναπτύξουν όσα μας μεταφέρουν στο σχολείο και για να πάρουν κατόπιν από εμάς όσα θετικά το σχολείο μπορεί να προσφέρει σ' όλα του τα παιδιά.

Ας μην ξεχνάμε εξάλλου ότι ιδιαίτερη προσοχή οφείλουμε και στη συνεργασία με τους γονείς των παιδιών αυτών. Ευαίσθητοι και προικισμένοι μέσα στο «διαφορετικό» τους, όπως τα παιδιά τους, έχουν επίσης ανάγκη από αναγνώριση της ιδιαιτερότητάς τους, από σεβασμό κι αγάπη, από κατανόηση και την ικανότητα να τους κερδίζουμε και να μετατρέψουμε την έμφυτη και δικαιολογημένη επιφυλακτικότητά τους, την άγνοια ή την ιδιότυπη κοινωνική τους συμπεριφορά σε εποικοδομητική συνεργασία.

Αρκεί κατά τη γνώμη μας να θελήσουμε να διαθέσουμε χρόνο κι αγάπη για να τους γνωρίσουμε και να τους κάνουμε φίλους μας.

Τέλος η πολιτεία να αναλάβει τις ευθύνες της και να επιμορφώσει τους δασκάλους που θέλουν να αναλάβουν τις τάξεις με τα Τσιγγανόπαιδα., δίνοντάς τους παράλληλα και οικονομικά κίνητρα.

Ωστόσο, για να υπάρξει και θεαματική αλλαγή στην εκπαίδευση των Τσιγγανόπαιδων, απαιτείται περισσότερη έρευνα για την εξέταση όλων των επιμέρους παραγόντων που συμβάλλουν στην καλύτερη εκπαίδευση αυτών των παιδιών και στη δραστική μείωση του αναλφαριθμητισμού στην ομάδα αυτή.⁵

Βιβλιογραφία

- Βαρόπουλος Ν. Αλ., *Ποιήματα για παιδιά*, Ίβκος, Αγρίνιο 1999.
- Γκότοβος Ε.Α., *Εκπαιδευτικές καινοτομίες και εκπαιδευτικές νοοτροπίες: Τι έκανες για τους Ρόμ δάσκαλε;* Εφημ. Ελευθεροτυπία, 11-3-2000, Αφιέρωμα, σελ. 10-11.
- Δαβανέλλος Ν., *Γύφτοι σοφοί και γύφτοι μάγοι*, Γνώση, Αθήνα 1987.
- Εκπαίδευση Τσιγγάνων: ανάπτυξη διδακτικού υλικού: Διεθνές Συμπόσιο, Αθήνα, 6-9 Απριλίου 1995, Γενική Γραμ. Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα 1996.
- Έξαρχος Γ., *Αυτοί είναι οι Τσιγγάνοι: Ιστορία – γλώσσα – λαογραφία – πολιτισμός*, Γαβρηλίδης, Αθήνα 1996.
- Έξαρχος Γ., *Ρομά θα πει άνθρωπος*, Εφημ. Ελευθεροτυπία, 26-4-1994, σελ. 50-51.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Έκθεση σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών των διακινούμενων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Βρυξέλλες, 25-3-94, (1994)
- Κάτσικας Χ., *Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλινοστούντες και αλλοδαποί στην Ελληνική εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα 1990.
- Μάρκου Γ., Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας. Η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, εκδ. ΥΠ.Ε.Π.Θ., Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα 1996.
- Μαρσέλος Ζ.Ε., Ετυμολογικές προσεγγίσεις, Ε΄. Ιστορικά, τ. 88, 21-6-2001, σελ. 24-25.
- Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998.

5. Βλέπε σχετικά. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: «Έκθεση σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών των διακινούμενων στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Βρυξέλλες, 25-3-94.

- Παπατρέχας Η.Γ., *Ιστορία του Αγρινίου*, Εκδ. δήμος Αγρινίου, Αγρίνιο 1991.
- Πασπάτης Α.Γ., *Μελέτη περί των Ατσιγγάνων και της γλώσσης αυτών*. Εκάτη, Αθήνα 1995.
- Τσιάκαλος Γ., Οι τσιγγάνοι και τα γράμματα, εφημ. Καθημερινή, 8-1-1995, σελ. 26-29
- Dubaquier P., *Tziganes d'Attique*, μετ. Ηλίας Ηλιόπουλος, εκδ. Οι φίλοι του βιβλίου, Αθήνα 1947.